

PRIPRAVE ZA ETNOLOŠKI MLADINSKI RAZISKOVALNI TABOR V ŠENTJANŽU IN BILČOVSU NA AVSTRIJSKEM KOROŠKEM

Ob spoznavnem srečanju z udeleženkami mladinskega etnološkega tabora v Ljubljani¹ se je hkrati ponudila priložnost že za prvi pogovor o etnološkem raziskovanju šeg in ljudskega verovanja. Iz pogovora je bilo mogoče zaznati dve tendenci znotraj njihovega odnosa do ljudskega verovanja, ki sta obenem predstavljali izhodišči njihovega zanimanja za raziskovalno temo z naslovom Šege in verovanja ob rojstvu. Okvir, ki določa njihov odnos do ljudskega verovanja, vsebinsko skleneta termina praznoverje - zanimivost, eksotika, časovno pa nekoč - danes.

Presenetljivo je, da se je tudi v etnološki stroki za ta del kulturne dediščine ustalila raba izraza "praznoverje", kar pomeni "prazno vero; torej vero brez vsebine"² in je njegova raba v strokovni etnološki literaturi neustrezna in neupravičena do njenih nosilcev, ki so v središču zanimanja etnoloških raziskav. V marsikaterem etnološkem delu - predvsem v krajevnih monografijah in topografijah - naletimo na nepravilen pristop etnologov k raziskovanju šeg in verovanja ter na rabo neustreznih terminov, s katerimi označujejo ljudsko verovanje, npr. vraževerje, praznoverje, babjevernost. Vzroke tovrstnega pristopa k raziskovanju je treba iskati v odnosu etnologov do ljudskega verovanja. Vzrok je en sam. Etnologi vidimo svojo nalogo v študiju tega, kar je 'drugačno' od nas samih. V vaški skupnosti iščemo poteze primitivnosti, ko opazujemo praznovanja, raziskujemo ljudsko verovanje itd. in s tem, seveda navideznim spoštovanjem do 'drugih', odklanjamo opazovanja samega sebe kot objekta kulture. Toda, ali ni naravnost presenetljivo dejstvo, da je ravno med 'nami' zelo popularna astrologija in vedeževanje vseh vrst, ki sta najstarejši obliki "praznoverja"?

Kaj ni morda med 'nami' razširjeno, da se neznani osebi predstavimo tudi s svojim zodiakalnim znamenjem? Torej moramo poteze t.i. primitivnosti vedno iskati najprej v sebi, da bi jih lahko videli pri 'drugih'.

Glede na to, da je slovenska etnološka veda do nedavnega opredeljevala kot svoj predmet t.i. ljudsko kulturo, tj. kulturo kmečkega prebivalstva, je tudi izraz ljudsko verovanje označeval zgolj "verovanja in spremljajoče šege in navade, ki so jih etnologi odkrivali v tradicionalnih, tj. kmečkih okoljih"³.

Pri raziskovanju ljudskega verovanja je torej še vedno prisotna etnološka pozitivistična metoda (odsotnost vzročno - posledičnega načina razmišljanja), ki se ohranja kot rezultat nezmožnosti kvalitativnega preskoka uveljavljenega stereotipnega mišljenja o ljudskem verovanju, predvsem pa o njegovih nosilcih, ki ga lahko shematično prikažem: praznoveren / neizobražen / vas / ženske. Odtod tudi sinonimi, ki jih uporabljamo v vsakdanjem govoru: babjeveren = neumen itd. Pri

tem pa se raziskovalci najraje sklicujemo npr. na Frazerja, ki pravi, da je "religija izgubila svoj pomen, ko jo je kot stopnjo človeške misli nadomestila znanost"⁴, kar ustreza znanstveni - racionalistični misli, našemu odnosu do raziskovane 'drugačnosti', pozabljamo pa, da mitska zavest tvori tudi 'naš' kulturni spomin, kulturno identiteto in kulturno dediščino. Mitska zavest je položila temelje našemu kulturnemu bivanju in si s tem ustvarila pogoje svoje eksistence.

Seveda 'mi' ne verjamemo 'več' v coprnice, to je stvar starih ženic pa tudi moških do prve svetovne vojne⁵, pač pa verjamemo v zle in dobre sile, duhove mrtvih, slabo in dobro energijo, pomoč iščemo pri radiestezistih, bioenergetikih, vedeževalcih in astrologih. Vse te ljudi kot coprnico ali vrača določajo posebne lastnosti, zaradi katerih jim zaupamo in se k njim zatekamo po pomoč. To pa je področje, kjer moramo odkrivati šege in navade, vezane na verovanje sodobnega časa.

Tovrstno razmišljanje in spoznanje me je spodbudilo k temeljitim pripravam za mladinski etnološki tabor. Svojo pripravo sem razdelila na tri sklope, ki sem jih poimenovala takole:

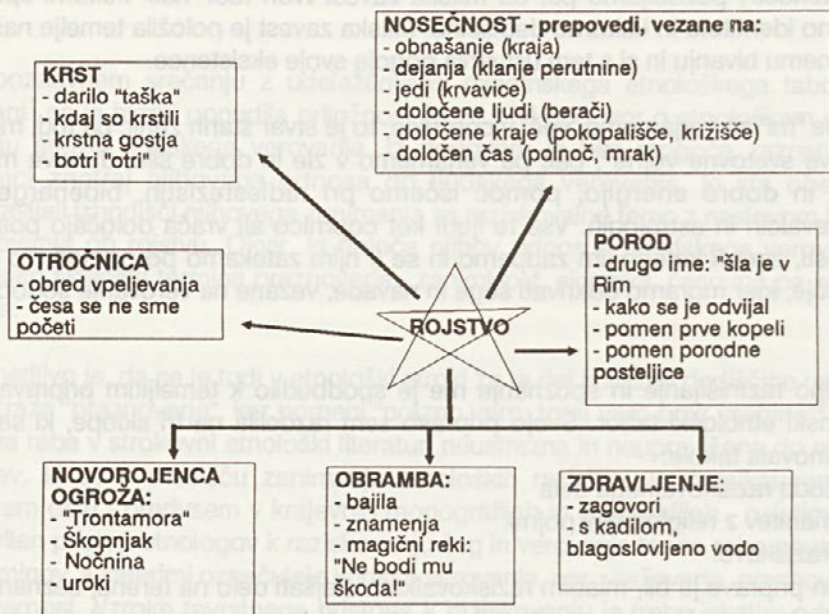
1. metoda raziskovalnega dela
2. seznanitev z religioznimi pojmi
3. cilj raziskave.

Namen priprave je bil, mladim raziskovalkam olajšati delo na terenu, seznanitev z religioznimi pojmi kot so: magija, tabu, sveto, numinozno, obred, razložiti, da šege vezane na ljudsko verovanje niso imune na civilizacijske spremembe. Kljub temu, da se šege, vezane na transcendenco, nahajajo na področju Svetega, niso izključene iz posvetnega. Ravno nasprotno; prehod Svetega v sfero posvetnega je nujen, saj ima le tedaj smisel. Tu pa se ne more ogniti vplivu ostalih področij civilizacije, v okviru katerega šega živi, se spreminja in tudi odmre. Vse, kar se dogaja v politiki, znanosti, umetnosti, filozofiji, navadah, vpliva na način, kako ljudje doživljajo in izražajo svoj odnos do Svetega.

Zato je bil cilj raziskave iskanje vzročno - posledičnih zvez med civilizacijskimi spremembami kot determinantami referenčnega okvirja človeškega bivanja in spreminjajoči se namembnosti šeg, ki izražajo človekov odnos do nadnaravnega, do sočloveka in do izjemnih dogodkov v njegovem življenju.

Ker je med etnologi ustaljena navada, da pri oblikovanju programa raziskave izhajajo iz vprašalnic pa so se mi zdele le-te preveč nepregledna za mlade raziskovalke. Pravzaprav si nisem predstavljala, na kakšen način naj jim naše raziskovalno izhodišče - vprašalnice - posredujem. Poleg tega jim je bila tema neznana in jo je bilo treba najprej razložiti. Rešitev sem videla v skupnem risanju miselnega vzorca s spremljajočo razlago raziskovalne teme. Izhodišče njihovega raziskovalnega dela so bila vprašanja, razdeljena na naslednje sklope: nosečnost, porod, novorojenec, otročnica, krst (povzete po vprašalnicah). Omenjene sklope smo shematizirale v miselni vzorec - naše osnovno vodilo pri delu⁶. Takšna grafična

ponazoritev vprašanj jim je temo približala. S tem smo se izognile neprijetnemu brskanju po listih, ki otežuje pogovor nam in informatorjem.

Miselni vzorec št. 1

Delo je potekalo v obliki intervjujev. Iz njihovega poročila za zbornik je razvidno, da so delno dosegle cilj raziskave, saj so v uvodu svojega poročila opozorile na stopnjo ohranjenosti ljudskega verovanja in šeg, na časovno opredelitev in na vzroke spreminjanja namembnosti in odmiranja šeg, vezanih na ljudsko verovanje.

S pomočjo miselnega vzorca so osvojile naslednje religiozne pojme: tabu, magija, obred, numinozno in sveto, kar se kaže v uporabi le-teh v njihovem poročilu za zbornik.

Za konec še naslednja ugotovitev: časa (5 dni oz. 10 raziskovalnih ur) je bilo vsekakor premalo, da bi uresničile vse predvidene raziskovalne cilje.

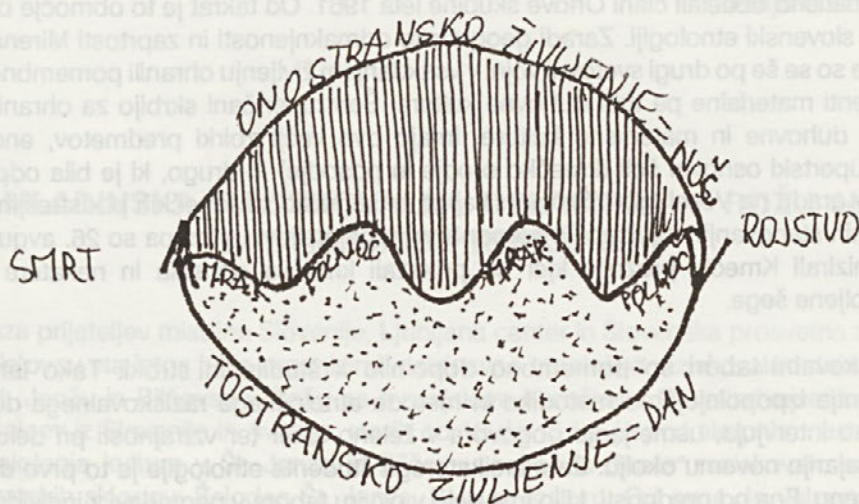
Da jim raziskovanje ne bi izzvenelo preveč 'znanstveno' sem za popestritev raziskovalne teme vključila spoznavanje bajeslovnih bitij in bajk, ki so vezane na šege ob rojstvu. Prepletanje zanimivega z znanstvenim se je izkazalo za izredno plodno; še več, za mlade raziskovalce nujno potrebno. Tako sem jih seznanila z religioznimi pojmi na primeru bajeslovnih bitij, za kater vemo, da so numinozna, sveta in tabu, da z njihovo pomočjo izvajamo magične obrede in smo skupaj z njimi povezani v kozmični krogotok življenja in smrti.⁷

Opombe:

1. Udeleženke etnološkega tabora: Ana Duša, Tanja Rojc, Petra Schellander in Danica Reichman.
2. D. Linder, Praznoverje, str.12.
3. M. Kerševan, Religija in slovenska kultura, str.14.
4. J. G. Frazer, Zlatna Grana.
5. Fanči Šarf, Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja, 20. stoletje, Občina Gornja Radgona, str.96.
6. Miselni vzorec št.1.
7. Grafična ponazoritev kozmičnega krogotoka življenja in smrti.

Literatura:

- D. Linder, Praznoverje, Celovec 1991
ETSEO. 36. Šege, 37. Verovanje. Vprašalnice 9, Ljubljana 1978
J. G. Frazer, Zlatna grana 1, Beograd 1977
M. Kerševan, Religija in slovenska kultura, Ljubljana 1989
N. Kuret, O šegi in njeni spremenljivosti, v Pogledi na etnologijo, Ljubljana 1978

Kozmični krogotok življenja in smrti

ŠTUDENSKI RAZISKOVALNI TABOR- ŠENTRUPERT 1993

Od 9. do 23. julija 1993 je v Šentrupertu na Dolenjskem, letos že četrtič zapored, potekal raziskovalni tabor, ki pa je bil drugi etnološki študentski raziskovalni tabor. Pri organizaciji so sodelovali Center za izobraževanje in kulturo občine Trebnje, ki